

РАДМИЛО ПЕТРОВИЋ

ЦРНИ АРАПИН КАО СУПСТИТУЦИЈА ЗА ГРЕХ И КРИВИЦУ

Анстракт: Учесталост лика Црног Арапина у медитеранској књижевности, адекватно се може артикулисати и уз помоћ његове етичке диспозиције (која произилази из његове црне боје и порекла), учињеном кривицом и носиоцем греха, што у потпуности произилази из миленијумске књижевне традиције код већине хришћанских народа.

Усмена књижевна традиција овог простора говори о лику Црног Арапина потпуно амбивалентно и као етичком моделу и као семантичкој синтагми. Рад под горе наведеним насловом је утврдио да је лик Црног Арапина управо произишао као надградња идолатријске праксе на каменом мегалиту, у Меки, примарно још из јеврејске старозаветне традиције, а много касније био је изједначен и на скоро исти начин третиран у исламском свету.

Кључне речи: црни камен, грех, кривица, клетва, Црни Бог, Триглав, Тројан, чаша смрти, Краљевић Марко, Азazel

Црни камен из муслиманског светилишта у граду Каби¹ засигурно је данас супституција арапске беле расе и исламске вероисповести.

Црни камен из светилишта у Каби био је онај Божји камен – хаџат-ел асфад који је јеврејски праотац Аврам², сопственим рукама узидео у светилиште у Каби да би баш на том месту обележио Јеховино светилиште, артикулишући га као место за богослужење, бојју славу и његову хвалу.

Али тај гигантски камени блок из Кабе, сачињен од монолитног метеорита јеврејског праоца Аврама, у то старозаветно доба, био је блештеће беле боје. После Аврамове фондације квадратног камена из Кабе, као јеврејског светилишта, пустињски Бедуини су ту почели да врше своја политеистичка богослужења, иако нису припадали Јеврејској вери. Они су ту, у Каби, на камену вршили посебан вид богослужења, целивањем и додиривањем. Целивање и додиривање камена био је вид ослобађања и преношења сопственог греха и кривице, сваког Бедуина који је стигао у светилиште у Меки, са себе на површину камена³.

¹ Е. Веј, *Muhamed, rađanje i uspon islama*, Beograd 1990, стр. 43-44.

² Исто.

³ Исто.

Оптерећујући се великим теретом и енормношћу од почињених људских грехова који су били додиром и пољупцем предати и заувек остављени белом камену, камен је почео да тамни и коначно, после много векова, бели камен Свемогућег Бога био је принуђен да поцрни као тамна ноћ и најцрњи грех⁴.

Исламска есхатологија је црном камену из Меке коначно наменила једну другу, веома софистицирану улогу, као један посебан вид верске наратије. Исламска апокалипса прориче да кад једном дође Судњи дан и тренутак Сташног суда, Свемогући Бог ће све своје праведнике и грешнике да позове пред свој престо као пред судски трибунал и у том тренутку ће Црни камен добити два ока, прогледаће. Тада ће црни камен из Кабе поново постати беле боје и почеће да светли пређашњим сјајем у руци врховног Бога и судије страшног суда⁵. Почивајући у руци свемогућег Бога камен ће постати заступник сваког Бедуина који га је посетио и који му је додиром и целивањем предао и пренео сав свој почињени грех, и на тај начин, сву своју накупљену кривицу. Тај поступак је свакако био један вид искупљења и покушаја да се успостави пређашњи безгрешни статус сваког Бедуина. Та праисторијска пракса, на индиректан начин примећујемо, пренела се и у исламску веру до данашњег дана у поступку хаџилука. Тако да се и данас Муслимани, посетом Црном камену, спроводе исти поступак ослобађања од кривице и греха. Бедуини су на тај начин успели да повежу своје традиционално предисламско богослужење Меканским идолима у Каби са исламском вером која је забрањивала представу Бога у људском облику и која није допуштала никакву идолатрију, нити супституцију кривице и греха, на неки антропоморфни лик већ је то у исламу дубоко било повезано са њиховом догмом и сталном молитвом.

ТУМАЧЕЊЕ ПРОБЛЕМА ЦРНОГ АРАПИНА КАО СУПСТИТУЦИЈЕ КРИВИЦЕ И ГРЕХА

1. Црни Арапин као супституција за Црног Бога⁶
2. Црни Арапин као супституција за троглавог Бога⁷
3. Црни Арапин као супституција за непријатељство и борбу две⁸ различите вере и два зараћена народа
4. Црни Арапин као алузија на долазак хтонског божанства смрти и растанка са животом кроз чашу смрти⁹
5. Краљевић Марко и Црни Арапин као супституција два супротна¹⁰ божанска елемента: Бога подземља и Бога неба који су у сталној борби стварања и уништавања живота на земљи и на небу.

⁴ Исто.

⁵ Исто.

⁶ В. Чајкановић, О врховном богу у старој религији, Београд, 1994, стр. 63-75

⁷ Исто, стр. 76-83.

⁸ Р. Божовић, Арапи у усменој народној песми на српскохрватском језичком подручју, Београд 1977, стр. 135-169; 214-222.

⁹ Исто.

¹⁰ Исто.

Сам наслов нашег симпозијума указује на једну етнографско-религијску чињеницу која већ дуго егзистира у Медитерану да је лик и улога Црног Арапина била дубоко увржена и већ уобичајена матрица, култна слика и синтагма. Из тог разлога је и уведена у религијску и етнолошку праксу јер је већ била свима добро позната.

Када је реч о паганским схватањима Црнога Бога¹¹ код старих Словена из којег је духовног модела делимично проистекла и религијска матрица и синтагма „Црни Арапин“; Црни Бог је код старих Словена постојао као засебан бог. Када су немачки свештеници почели са масовном хришћанизацијом Словена на територији данашње Немачке, они су од словенског Црног Бога начинили ђавола као супротност врховном богу, учинивши тако Црног Бога супституцијом са ликом Ада који је у хришћанској пракси почео да бива догматска супротност Исусу Христу. Католички мисионари нису имали ништа против словенског Црног Бога, већ је разлог његовог проглашавања ђаволом била хришћанска религијска пракса, која је ђавола изједначавала са Адом и кривицом Адама и Еве.¹²

Словенски пагански пантеон чини се да је Црног Бога везао за његову улогу у подземљу, као уосталом и бога Триглава и Тројана, приписујући му атрибуте врховног бога целокупног доњег света.¹³

Словенска паганска митологија показује да је животињска троглавост словенских богова Триглава и Тројана била последица њихове териморфности која је код старих Словена настала у процесу када су у времену тотемизма¹⁴ врховни богови имали животињска лица, а тек у некој каснијој фази, добили људско обличје. Грчка античка митологија је троглавом богињом Хекатом¹⁵, која је била истоветна са месечевом богињом у лику Хекате Селене и Артемиде Ефеске, дала томе тек једно ануално објашњење. Троглава богиња Хеката била је обележје грчке троделне сезонске године сачињене од четири месеца, која се обележавала са једном животињском главом: лава, пса и коња.¹⁶ С тим у вези треба истаћи да је свакако најважнија била глава пса – која је у науци већ добро конотирана и изједначавана са појавом звезде Сиријус. Из те античке артикулације проистиче и улога троглавог пса – Кербера, чувара уласка у подземни свет.¹⁷

Дакле, тек сада постаје сасвим јасно да троглави Црни Арапин из народних песама, Балачко, и Уса Арапин из Боланог Дојчина¹⁸ има значење „демона доњег света“, и обличје саме смрти.

Ако се на крају, запитамо одакле води порекло ова пракса да се демони смрти увек изједначавају са ђаволима, троглавим арапима и опште узев, црним демонима подземља, долазимо до сазнања да постоји један веома дубок религијски слој, блиско повезан са иранским манихејским схватањем да су главни богови били дивергентне супротности једног истог принципа. Врховни бог неба код старих Персијанаца био је Ормузд

¹¹ В. Чајкановић, нав. место.

¹² Исто.

¹³ Исто.

¹⁴ Исто.

¹⁵ R. Graves, *Grčki mitovi*, Beograd 1969, str. 614.

¹⁶ Исто.

¹⁷ Исто, стр. 619

¹⁸ В. Ст. Караџић, *Српске народне песме*, II том, Београд 1929, стр. 424-432

Ахурамазде¹⁹; супротан њему, али у сфери подземља, био је бог Ахриман²⁰, у облику гуштера. Али код старих Персијанаца и Ормузд и Ахриман били су једно исто, две полуге стварања и уништавања свих бића на земљи. Они нису могли бити ни негативни ни позитивни, они су били покретачки млинских камених точкава чије је окретање сукцесивно доносило свим живим бићима, живот у једном космичком тренутку, и на исти начин га уништавало, у једном другом тренутку. Из таквог схватања су проистекле све религије које су биле артикулисане као елементи супротности два стваралачка елемента из којих све нестаје и све настаје: Будизам, Манихејство и Богумилство. Манихејска јерес постаје јасна и разумљива тек ако је упоредимо са двобојем Краљевића Марка са Црним Арапином, са Боланим Дојчином и Усом Арапином. На тај начин њихов двобој постаје стваралачки чин манихејског космичког уништења и поновног обнављања, а не чин сатанизације која је била само вулгаризација силе добра.

ЦРНИ АРАПИН КАО СУПСТИТУЦИЈА ЗА ГРЕХ И КРИВИЦУ

Када смо тако, ипак на неки начин успоставили једно основно етнолошко – религијско полазиште за проблем „Црног Арапина“ као једне медитеранаске представе која је била узрок свим даљим религијским и верским меморијским матрицама, тек је сад било могуће да се покуша са сагледавањем Црног Арапина као могуће супституције за грех и кривицу и вида једне посебне моралне категорије.

Наше религијско-етичко полазиште изједначавања црног камена из светилишта у Каби, хадџат ел асфада²¹ са местом где су Јевреји и Бедуини, од времена античког доба, баш ту предавали своје грехе и кривицу да би их снага камена од тога ослободила, како би могли касније да живе нормално. Јер, основна идеја ослобађања од сваке кривице и греха је у успостављању претходног безгрешног стања – табула раса – апсолутне пређашње моралне чистоте. Да би се схватила у потпуности дубоко софистицирана идеја о супституцији за грех и кривицу, и њеног годишњег ослобађања, и код Јевреја и код Арапа, и коначног успостављања пређашњег безгрешног моралног стања, изнећемо пример једне старојеврејске моралне праксе која је послужила као основ и пракси везаној за црни камен у Каби, а касније и за нашег Црног Арапина.

ДЕЖУРНИ КРИВАЦ ЗА ГРЕХ, ЈАРАЦ, КАО СУПСТИТУЦИЈА АЗАЗЕЛА²² ВЕЛИКИ ДАНИ ИЗМИРЕЊА ЈЕВРЕЈСКОГ НАРОДА

Десетог дана седмог месеца (Тишрија) мирио се сав Израел са својим богом, чистио се од греха који је починио током те године, и уједно се спремао за велики празник Сеница, који је долазио пет дана иза тога. Тај дан беше „Велика Субота“ у коју се није

¹⁹ Р. Петровић, Апотеоза, Београд 2000, стр. 284-312, исти, Цар Константин и царица Јелена, Београд 2002, стр. 38-60; исти: Речник мистеријских иницијација, Београд 2006, стр. 252-268.

²⁰ Исто.

²¹ Е. Беј, нав. место.

²² Р. Петровић, Јеврејски митолошки речник, Београд 2003, стр. 156, 158.

смело ништа радити него је сав народ морао „мучити“ своју душу цео дан, тј. од вечери 9. до вечери 10. тишрија морало се постити и уздржавати од сваког јела под претњом истребљења из народа. Само деца нису морала да посте, али зрелија деца су се морала привикавати, затим болесници и жене у благословеном стању. Осим хране, по Талмуду, беше забрањено и прање, помазивање, облачење обуће, вршење брачне дужности.

Тај празник требало је да подсећа на измирење Божје с народом иза прекида савеза на Синају, а продужавао је и надаље опраштање од сваког греха који не би био окајан и очишћен. Средиште овог богослужења које је вршио сам велики свештеник, било је чишћење од греха.

После овога је следио обред са јарцем посвећеним Азазелу. Првосвештеник је стављао руке на главу јарчеву и при томе на њој исповедао сва недела и грехе народа. По Талмуду, везивали су затим, јарцу око врата црвену вунену пантљику и народ га је терао, потом ударао и проклињао, док га није, за то одређени човек, одвео и терао у пустињи, да тамо на себи однесе сва безакоња Израелаца.

Талмуд вели да су јарца терали дванаесет миља далеко од Јерусалима, по успутним станицама су га дочекивали људи и поступали с њим као и они у Јерусалиму, на крају су га бацили у провалију, са стене, претходно му скинувши и преполовивши црвену траку, од које су половину обавили око његових рогова, а њену другу половину, стављали на стену или неки грм, у близини места где је био гурнут.²³

ЗАКЉУЧАК

Лик Црног Арапина као форме кривице и греха, био је добро успостављен меморијски образац широм медитеранског света који је већ постојао преко три хиљаде година, од првог помињања јеврејског народа и његовог доласка у обећану земљу „Израел“, предвођеног Мојсијем и Исусом Навином²⁴.

Та јеврејска пракса преношења греха и кривице коју је успоставио јеврејски праотац Аврам у Каби²⁵, а коју су прихватили арапски Бедуини веома добро координира и са иранско-манихејском праксом, Ормузд – Ахриман и античком грчком праксом троглавог пса Кербера и троглаве богиње Хекате. Све горе наведене манифестације које представљају супституцију за грех и кривицу, оставиле су дубок траг и на словенски духовни живот преко словенских богова: Црнбога, Триглава и Тројана; и следствено томе, и на уврежено схватање код свих словенских народа, да је Црни Арапин био црни демон смрти и подземља, метафора и оличење самог лица смрти, умирања и коначног преласка човека из живота у свет смрти и подземља.²⁶

ЛИТЕРАТУРА:

В. Чајканович, Стара српска религија и митологија, Ниш 2003.

²³ Исто.

²⁴ Исто, стр. 25-27; 43-70.

²⁵ Е. Беј, нав. место

²⁶ Р. Божовић, нав. Место

- R. Graves, *Zlatno runo*, Beograd 2003.
- В. Ст. Караџић, Српске народне песме, томови I, III и IV, Београд 1929.
- J. Maglovski, *Grobnica Epijevaca (Prilog ikonologiji šempeterskih grobnica)*, стр. 21. 23 сепарата из часописа SVESKE 11-12 (Društva istoričara umetosti SR Srbije, Beograd 1981.
- R. Marić, *Antički kultovi (u našoj zemlji)* Beograd 2003.
- M. Ricl, *Svest o grehu (u maloazijskim kultovima rimskog carsta)*, Beograd 1995.
- N. I Tolstoj, *Jezik slovenske kulture*, Niš 1995.
- N. N. Veleckaja, *Mnogobožačka simbolika slovenskih arhajskih rituala*, Niš 1995.

RADMILO PETROVIĆ

THE BLACK ARAB AS A SUBSTITUTION FOR SIN AND GUILT

SUMMARY

The figure of the Black Arab as a form of guilt and sin is a well-established memorial pattern throughout the Mediterranean world, having already existed for more than 3000 years. This text is focused on two different types of interpretation of the Black Stone and its semantic relation with the symbolized figure of Black Arab in the oral traditions of Mediterranean peoples – Jewish religion and Islamic eschatology. The transformation of the signification of the Black Stone was transferred to the Islamic religion in the act of pilgrimage. The Jewish practice of transferring sin and guilt is related with the Iranian-Manichean Ahura Mazda-Ahriman, and the ancient Greek goddess Hecate. All manifestations of the Black Arab left a deep trace on Slavic spiritual life through the Slavic gods Chernobog, Triglav and Toyan and consequently on the deeply rooted conception of all Slavic peoples that the Black Arab was a *black demon* of death and the underworld.

Key words: black stone, sin, guilt, curse, Triglaus, Trajan, glass of death, King Marcus, Azazel.